

INTRODUCERE

Publicarea corespondenței dintre Marius Sala și Eugeniu Coșeriu se înscrie în demersul Catedrei de iberoromanistică a Universității din Zürich de prezentare în cadrul proiectului „Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea”¹ a scrisorilor trimise și primite de lingvistul român. Acest proiect este finanțat² de pe 1 ianuarie 2020 de *Fundația Națională Elvețiană* (<http://p3.snf.ch/Project-188773>) și are o durată de 4 ani (1.1.2020–31.12.2023), iar în el participă cinci persoane, unul dintre autorii acestei ediții fiind directorul de proiect (Johannes Kabatek).

Apariția în limba română a primului volum marchează un moment important de recuperare a gândirii coșeriene. Totuși, cartea de față se va restrânge doar la prezentarea unei mici părți a corespondenței coșeriene, cea a scrisorilor dintre cei doi lingviști români menționați, care au fost recuperate de la Arhiva Eugeniu Coșeriu din Tübingen (Germania), dar și a celor șase scrisori primite de la Marina Sala.

Textele sunt reproduse fidel, pornind de la scrisorile originale; inclusiv grafia și punctuația s-au păstrat, nefiind actualizate conform normelor de ortografie în vigoare. Datorită modului în care sunt prezentate (cronologic) putem observa două etape de corespondență între Coșeriu și Sala: mai întâi, când E. Coșeriu își asumase deja conducerea Catedrei de lingvistică de la Universitatea din Montevideo și a Institutului de Cercetări afiliat acesteia, iar Marius Sala era doar un tânăr cercetător, care lucra cu Rosetti și Iordan, dornic de-a citi cât mai multe cărți de dialectologie și de a învăța spaniola de la sefardiții din București; apoi, când cei doi se ajută reciproc prin schimb de opere, studenți și idei, din România și Uruguay. Din cartea lui Sala (2002: 57) știm că acesta a ajuns să îl cunoască pe Coșeriu prin intermediul măștrilor săi, având ocazia să-l vadă mai întâi abia în anul 1965:

„L-am «cunoscut» pe profesorul Eugeniu Coșeriu într-o zi de vară a anului 1957 când, întors de la *Al VIII-lea Congres Internațional al Lingviștilor* ce avusese loc la Oslo, maestrul meu Al. Rosetti mi-a dat să citesc un extras dintr-o revistă publicată la Montevideo, în 1955. Am aflat atunci de Eugeniu Coșeriu. Era prima formă a ceea ce a devenit cartea *La geografía lingüística*, astăzi lucrare clasică, în ciuda numărului mic de pagini. Am citit-o imediat și cu plăcere. Când a doua zi i-am restituit extrasul, maestrul Rosetti mi-a sugerat să fac o prezentare a lui în revista «Limba română» (a și apărut în numărul din toamna aceluiași an).

¹ În cadrul acestui proiect au apărut deja patru publicații: Kabatek și Bleorțu (2019, 2020, 2021 a și b).

² Mai multe detalii despre proiect, în Kabatek și Bleorțu (2019) (și pe pagina <https://coseriu100.info/ro/coseriu100-ro/>).

Astfel am ajuns nu numai să-l cunosc pe maestrul Eugeniu Coșeriu, dar să-l și prezint și altor români, care, la fel ca mine, nu-l cunoșteau. Mă bucur să-mi amintesc că am fost prima persoană care-l prezenta la el acasă. Iorgu Iordan, Al. Rosetti și Al. Graur, care fuseseră împreună la Congresul de la Oslo și-l văzuseră acolo, vorbeau peste tot admirativ despre profesorul de astăzi, care avea atunci doar 36 de ani. Evident, fiecare în felul lui. Iorgu Iordan, în graiul lui tecucean: «E tari, dom'le, știe foarte multi și bini» și nu uita să adauge surâzând: «Mi-a fost și elev la Iași.» Al. Rosetti îl admira că se ocupă de structuralism, «ei, da, ha, ha, ha, splendid», dar și pentru că îl știa pe Ion Barbu pe de rost, inclusiv poeziile dedicate lui (puțini știu că una dintre primele lucrări ale lui Eugeniu Coșeriu este un studiu consacrat poetului-matematician). Al. Graur, mai rezervat, așa cum îi era felul, nu ezita să sublinieze că scrisese deja articole de teoria limbajului.

L-am cunoscut, așadar, mai întâi prin ce a scris și prin impresiile profesorilor mei. Au urmat etape în care am început să ne scriem, să facem schimburi de scrisori. «Vinovat» a fost și de această dată Al. Rosetti, care a considerat (profesorul Coșeriu ar preciza: «Știa Rosetti de ce») că sunt persoana cea mai indicată să devin «furnizorul» casei Coșeriu în materie de publicații lingvistice românești. Păstrez cu sfințenie aceste lungi scrisori (erau multe cărți pe care dorea să le aibă la Montevideo), bătute la mașină pe o hârtie foarte subțire cum nu se mai folosește astăzi. Un confrate din Germania îmi spunea să le păstrez bine fiindcă sunt valoroase, provenind de la o persoană care preferă să scrie articole și cărți. Am avut ocazia să mă întâlnesc cu el în 1965, când am fost trimis la Grenoble, împreună cu V. Șuteu și P. Neiescu. Autor al «întâmplării» a fost același Al. Rosetti. Am asistat timp de trei zile la un adevărat «festival Coșeriu»: vorbea cu o forță care ne copleșea, și dimineața și după-masa, cu mici pauze la două ore pentru a bea o cafea sau o apă tonică. Subiectele, teme de lingvistică generală, erau variate. Profesorul R. Gsell, cel care îl invitase și la care eram «arondați» și noi cei trei bursieri români. Îl urmărea cu nesaț și ne făcea gesturi admirative”.

În primele optsprezece scrisori de care dispunem putem vedea, astfel, un Sala un pic timid, care dorește să cunoască operele care fac referire la raportul dintre toponimice și apelative (scrisoarea din 15.02.1958) sau să împărtășească cu Coșeriu metodologia *Noului Atlas lingvistic* (scrisoarea din 24.04.1958). Coșeriu, în schimb, nu doar că îi trimite referințele bibliografice de care are nevoie, dar îi comentează articolul lui Avram care se bazează pe lucrarea sa „Sistem, normă și vorbire”:

„Am citit articolul D-lui Avram bazat pe «Sistema, norma y habla» și-i mulțumesc foarte mult pentru interesul acordat lucrării mele, deși nu sunt în toate de acord cu el: între foneme și arhifoneme și tot astfel între variante facultative și obligatorii nu există diferență de plan de abstracțiune: arhifonemele nu sunt tipuri de foneme și variantele obligatorii nu sunt clase de variante facultative. Păcat că n'am timp; altfel mi-ar plăcea să încep o discuție amicală cu el în vreo revista românească”. (scrisoarea din 27.03.1958)

Ba mai mult, de multe ori îi cere informații referitoare la diferite etimologii din dialectele limbii române:

„Încă o rugămintă: pentru o critică a glotonocrologiei cu privire la limba română, aș avea nevoie de câteva corespondențe dialectale pe care nu le găsesc în materialele de care dispun. Anume, te-aș ruga mult să cercetezi și să-mi comunici cum se spune *grăsime* și *rotund* în dialectele aromîn, meglenoromîn și istroromîn. Pentru *grăsime* în aromînă văd că d-na

Caragiu i-a dat d-lui Guțu-Romalo (SCL X, 4) corespondentul *pastó*. Eu credeam însă că termenul curent, în general în aromână e *usîdză*. Nu e așa? Cu privire la aromână, te-aș mai ruga să mă informezi care e în dialect situația cuvîntului *pămînt*: văd ca d-na Caragiu traduce exclusiv *locû*, dar la Capidan găsesc *pămintu*. Tot, astfel, m'a mirat că, în același articol, *pasăre* apare fără corespondent în aromină. Nu se spune *pul'û* (ca în meglinită și istroromână)? Și lui *copac* îi corespunde numai *arburi* și nu *cupacë*?

[...] Sfirșesc cu încă o rugaminte: fără îndoială, la București aveți dicționarul etimologic albanez al lui G. Meyer pe care aici nu-l avem. Ai putea să-mi cauți etimologia cuvintelor *çë* – *ce*? (e din lat. *quid*?), *mushkëri* – *plămîn*, și *rrumbullak* – *rotund*? Ți-aș fi foarte recunoscător dacă ai putea să mi-o comunicî. Și încă o dată multe mulțumiri”. (scrisoarea din 06.11.1960)

Sau profită să faci referire la un articol scris de alt coleg din București:

„Dacă ai ocazia să-l vezi pe D-³ Guțu-Romalo, te-aș ruga să-i comunicî din partea mea cîteva observații: 1) nu e exact că limbile aleuto-eschimeze ar fi un fel în care rezultatele glotocronologiei n-ar concorda cu datele istorice (care, de altfel, nici nu există) și nici Klimov, «Vorprosy Jazykoznanija» 1959, 2, pe care-l urmează dl. Guțu, nu spune așa ceva: dimpotrivă prezintă cazul ca o confirmare a glotocronologiei (2900 de ani ± 400 nu-i deloc departe de 3018 de ani ± 230, aceștia stabiliți cu carbonul 14). E drept că rezultatul a fost criticat, dar de alți autori, nu de cei citați de Klimov (în particular, de către Bergsland); 2) în schimb, J. A. Rea, în IJAL 24, nu confirmă rezultatele glotocronologiei cu privire la limbile romanice, cum ar reieși din articolul d-lui Guțu, ci dimpotrivă: arată ca ele sînt cu totul absurde (de ex., romîna s'ar fi separat de italiană acum 826 de ani; spaniola de portugheză, acum 370 de ani etc.); formula glotocronologică nu a fost stabilită de Lees ci de Swadesh (IJAL 16): Lees n'a făcut decît să dezvolte baza ei mai tematică și să adauge formule suplimentare (pentru calculul erorilor etc.); 4) Klimov numai pentru georgiană stabilește coeficientul de retenție de 88% pentru ultimul mileniu, dar calculele din articolul său le face cu coeficientul 86% (care nu e indicele lui Lees ci indicele nou al lui Swadesh, dar numai pentru o listă de numai 100 de cuvinte); 5) coeficiențele stabilite de Lees, Language 29, nu variază între 86,4 și 74,4 ci între 85,4 (suedează, germană) și 76,0 (coptă). Cifrele date în articolul Sarei Gudschunsky sînt greșite. Și pentru limba romînă indicele lui Lees e 76,4 (nu 76, cum apare în Hockett); 6) de acord cu listele și recomandățiile lui Swadesh old trebuie tradus numai ca aplicat la oameni; cold e adjectivul; lie e verbul din seria lie-sit-stand (deci, a zăcea, nu și a minti)”. (scrisoarea din 06.11.1960)

După 1960 conținutul scrisorilor devine mai scurt și dispunem doar de scrisorile din Arhiva Coșeriu, dispunând doar de două răspunsuri ale lui Coșeriu (17 iulie și 18 septembrie 1998). De aceea am putea vorbi de o altă etapă a relației celor doi lingviști, când Coșeriu se află la Universitatea din Tübingen, Germania. Astfel, această corespondență constă din 1) salutări din diferite țări (Peru, cartea poștală din 20.XI.1975; Köln, cartea poștală din: 11.IV.1984); 2) informații despre trimiterea a diferite studii unde Marius Sala a folosit concepte coșeriene (de ex., cel de *normă*, scrisoarea din 6.II.1980); 3) mesaje de Crăciun și Anul Nou (scrisorile din 23.XII.1976, 20.XII.1977, 03.I.1979); 4) mulțumiri pentru extrasele trimise (26.V.1980) sau pentru invitația de a participa la sărbătoarea ocazionată de

³ Probabil este o greșeală și este vorba de doamna Valeria Guțu-Romalo.

înmânarea volumului pregătit cu prilejul vârstei de 70 de ani (scrisoarea din 22.XII.1981), unde îi spune că „voi face totul ca opera Dv. să fie cunoscută cât mai bine la noi”; 5) invitații la diferite omagieri (Coteanu (scrisoarea din 14.XI.1979); Emanuel Vasiliu (scrisoarea din 4.II.1999) și 6) cerința unor sfaturi în privința a diferite studii (de ex., *Limbile lumii*, carte scrisă împreună cu Ioana Vintilă-Rădulescu timp de patru ani (scrisoarea din 22.XII.1981) sau volumul de poezii, scris de un nepot (scrisoarea din 11.IV.1984)).

Deși suntem conștienți că nu avem toate scrisorile trimise și primite de cei doi lingviști, am decis să prezentăm cititorilor cartea în această formă, ca un instrument care poate contribui la întregirea lingvisticii coșeriene și a studiilor lui Marius Sala.

În încheiere, am dori să exprimăm mulțumirile noastre editurii pentru promptitudinea cu care a inclus această carte în planul editorial și pentru asistența tehnică. Totodată am dori să mulțumim celor doi referenți, Nicolae Saramandu și Adina Dragomirescu. De asemenea, mulțumim și colegilor de proiect: Yoselin Henriques Pestana, Manuela Crivelli și Dominik Martínez, care ne fac viața mai ușoară.

Bibliografia citată

- Kabatek, Johannes și Cristina Bleorțu (2019): „Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea” (I), în *Limba română*, 4, pp. 45–50.
- Kabatek, Johannes și Cristina Bleorțu (2020): „Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea” (II), în *Limba română*, 2, pp. 108–110.
- Kabatek, Johannes și Cristina Bleorțu (2021a): „Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea” (III), în *Limba română*, 1, pp. 108–110.
- Kabatek, Johannes și Cristina Bleorțu (2021b): „Dincolo de structuralism. Scrisori către Eugeniu Coșeriu și istoria lingvisticii în secolul al XX-lea” (IV), în *Limba română*, 2, pp. 60–63.
- Sala, Marius (2002): *Contemporanul nostru. Contemporanii lui*. București: Editura Univers Enciclopedic.